

Danuta Urbańska
Miejskie Przedszkole nr 2 w Nowej Soli
Danuta Liput-Lelukiewicz
Miejskie Przedszkole nr 7 w Nowej Soli
Stefania Jachimowicz
Miejskie Przedszkole nr 5 w Nowej Soli

PROGRAM EDUKACJI EKOLOGICZNO - ZDROWOTNEJ

1. Struktura programu

Podstawowym założeniem prezentowanego programu jest wyposażenie dzieci w sprawności, umiejętności i wiadomości z zakresu wychowania proekologicznego i prozdrowotnego. Naczelnym zadaniem podczas realizacji tych treści jest takie ich opracowanie przez nauczyciela, aby potrzeba wynikała z zainteresowań samego dziecka. Dziecko w wieku przedszkolnym staje się coraz sprawniejsze. Poznawanie świata za pomocą działania i zmysłów jest dla niego sprawą naturalną.

Mottem przewodnim niech będzie myśl *Konfucjusza*:

*„Słyszałem i zapomniałem
Widziałem i zapamiętałem
Zrobiłem i zrozumiałem”*

Opracowany program obejmuje trzy poziomy oznaczone kolejno kolorami: żółtym # (3-4-latki), zielonym # (4-5-latki) i czerwonym # (5-6-latki). Oparty jest na zasadzie stopniowania trudności.

Jest programem otwartym, możliwym do realizacji bez względu na czas rozpoczęcia uczestnictwa w nim. Treści mogą być realizowane wybiórczo.

Podlega trzem kierunkom oddziaływań wychowawczych:

1.Działania wspomagające rozwój zdrowia fizycznego, emocjonalnego i sprawności ruchowej dziecka.

„Zdrowie – stan pełnej sprawności fizycznej, psychicznej i społecznej” (mała encyklopedia medyczna). Wszelkie działania mające na celu promocję zdrowia, to główne zadania działań wychowawczych.

Ćwiczenia autogenne polegające na łączeniu ruchu ciała, mimiki twarzy, szybkości wykonywanych ruchów, pozwalające na odtworzenie otaczającego

świata, nastroju w jakim jest lub chce być dziecko, to jedna z nowości pedagogicznych pomagających w realizacji haseł programowych tego działu. Wprowadzane elementy ćwiczeń izometrycznych i oddechowych są również działaniami wpływającymi na wszechstronny rozwój osobowości dziecka. Staramy się jak najczęściej przebywać na powietrzu bez względu na porę roku. Działania obejmują również kształtowanie u dzieci empatii wobec wszystkich żyjących istot.

2. Działania wspomagające rozwój intelektualny dziecka.

Istotnym celem edukacji ekologicznej w dziedzinie rozwoju umysłowego jest ułatwienie dzieciom odkrywania i akceptowania własnego „ja”, badania i poznawania środowiska przez obserwację, ocenę i prognozowanie z odpowiednim zaangażowaniem emocjonalnym, wpajanie dzieciom obrazu świata jako całości, współzależności wielu milionów istot splecionych z sobą w nierozzerwalny sposób.

3. Działania wspomagające rozwój aktywności twórczej i wrażliwości estetycznej dziecka.

Największą potrzebą dziecka jest samorealizacja, możliwa po zaspokojeniu potrzeb niedoboru (pokarmowej, opieki, miłości, porządku). Różnorodne formy twórczej działalności dziecka rozwijając jego wrażliwość estetyczną i otwartość na aktywne podejście do życia i środowiska, są doskonałym sposobem samorealizacji.

Sztuka, muzyka i inne duchowe doświadczenia, są równie ważnymi metodami poznania świata, jak czytanie i pisanie.

Ze względu na obniżenie wieku szkolnego i przyjscie do przedszkola dzieci dwuletnich, praca z najmłodszymi będzie dostosowana indywidualnie do ich możliwości rozwojowych.

Poszczególne działania przedszkolne mają wspomagać rozwój dziecka w zakresie zdrowia fizycznego, emocjonalnego i sprawności ruchowej dziecka.

Do pożądaných umiejętności dzieci zaliczyć można:

poznanie pomieszczeń i otoczenia przedszkolnego (zasad bezpiecznych warunków do zabaw i zajęć),

- ### utrwalenie nawyku prawidłowego korzystania ze sprzętu terenowego oraz bezpiecznego poruszania się po terenie budynku, ogrodu przedszkolnego
- ### udział dzieci w zajęciach na powietrzu (szczególnie ruchowych)
- ### przebywanie w pomieszczeniach wietrzonych, czystych i estetycznych
- ### udział dzieci do pracach porządkowych poprzez czynny udział lub obserwację (mycie zabawek, ścieranie kurzu, wietrzenie sali, nie zaśmiecanie terenu, itp.)
- ### kształtowanie nawyków kulturalno- higienicznych**
- ### wycieranie obuwia, przyzwyczajanie do zmiany sposobu ubierania się w zależności od temperatury i sytuacji, np. podczas zabaw ruchowych, ćwiczeń gimnastycznych, itp.
- ### wdrażanie do przebywania w pomieszczeniach dobrze oświetlonych (właściwe natężenie światła podczas zabaw, pracy, poprawne ustawienie lampki, dbanie o higienę oczu- nie pocieranie oczu, gimnastyka oczu);
- ### wdrażanie do racjonalnego odżywiania się (dokładne gryzienie pokarmów, spożywanie dużej ilości płynów, picie tylko przegotowanej wody, jedzenie dużej ilości owoców i warzyw, ciemnego pieczywa, tzw. „surówek ekologicznych”, eliminowanie słodyczy na rzecz suszonych owoców)
- ## poznanie prostych form zachowania się podczas infekcji (wizyty profilaktyczne u lekarzy, zasłanianie ust podczas kaszlu, używanie chusteczek jednorazowych, odkażanie najdrobniejszych skaleczeń i otarć);
 - ### świadome zachowanie w czystości zabawek i miejsc do zabaw
 - ### korzystanie tylko z własnych przedmiotów osobistego użytku
 - ### mycie zębów po posiłku
 - ### dbanie o estetyczny wygląd
- ### świadome utrzymanie całego ciała w czystości
- ### kształtowanie potrzeby kulturalnego zachowania się podczas posiłków (spokojne siedzenie na krześle, ciche zjedanie potraw, sprawne posługiwanie się sztućcami, używanie serwetki)
- ### kształtowanie potrzeby utrzymywania czystości zarówno pomieszczeń jak i naczyń, w których przygotowuje się potrawy (zwrócenie szczególnej uwagi na staranne mycie owoców i warzyw)

- ### kształtowanie potrzeby przebywania w środowisku przyrodniczym (wyjazdy na wieś, do lasu, spacery w parku, przebywanie nad wodą, w ogródkach działkowych)
- ## wspólne przyrządzanie kanapek, sałatek, samodzielne nalewanie zupy z wazy
 - # zapoznanie się ze szkodliwością chemicznych środków konserwujących i barwiących żywność (potrawy utrwalane sodą, niektóre napoje, słodycze i mocno barwione gumy) oraz prezentacja naturalnych barwników używanych w gastronomii (sok marchwi, buraka, jagód, szafranu)
 - # zapoznanie się z wpływem poszczególnych witamin zawartych w produktach pokarmowych na prawidłowe funkcjonowanie organizmu
- ### wzmacnianie układu kostnego, oddechowego i układu krążenia przez ćwiczenia izometryczne i oddechowe
- ### udział w ćwiczeniach kompensacyjnych, relaksacyjnych, ortofonicznych w zależności od potrzeb
- ### **wdrażanie do dbania o swoje zdrowie przez:**
 - nawyki higieny i zdrowia psychicznego**
 - ### odkrywanie i akceptowanie przez dziecko własnego „ja”: umiejętność wyrażania uczuć, dostrzeganie swoich potrzeb i możliwości, podnoszenie poczucia własnej wartości, poznawanie i nazywanie swoich stanów emocjonalnych oraz nabywanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach przykrych przez wspólną rozmowę z nauczycielką, dziećmi, wczuwanie się w stany emocjonalne innych osób w celu niesienia pomocy bądź wspólnego dzielenia się radościami
 - ### doskonalenie sprawności fizycznej, ruchowej i emocjonalnej dzieci przez zwiększoną ilość zabaw ruchowych w bezpośrednim kontakcie z otoczeniem przyrodniczym (metody ruchu aktywizującego, np. R. Labama, C. Orffa. W. Sherborne, A. M. Kniessów, itd.);
 - ### uwrażliwienie na znaczenie zdrowia psychicznego dla ich prawidłowego rozwoju i sposoby przeciwdziałania negatywnym skutkom nadmiaru bodźców akustycznych (krzyk dzieci, hałas podczas zabaw, głośna muzyka, hałas z ulicy) i bodźców optycznych (telewizja, komputer)
 - ### kształtowanie nawyku kulturalnego porozumiewania się w grupie: zachowanie ciszy podczas wypowiedzi innego dziecka

- ### próby rozwiązywania konfliktowych spraw w grupie, bez agresji i nietolerancji (pomoc nauczycielki); likwidowanie agresji i nietolerancji, egoistycznego postępowania i drwin z innych;
- ### podejmowanie prób rozróżnianie dobra i zła w postępowaniu człowieka
- ### kształtowanie szacunku dla siebie i innych ludzi
- ### kształtowanie potrzeby spontanicznej pomocy innym oraz uczenie wspólnego działania
- ### kształtowanie poczucia własnej wartości, pozytywnego stosunku do ludzi i przyrody
- ### zwrócenie uwagi na uczucie samozadowolenia i radości płynące z życzliwej, otwartej postawy dziecka wobec innych i przyrody
- ### wyrobienie poczucia własnej wartości, samodzielności jako motywacji do wszechstronnego działania
- ## uczenie przyznawania się do własnych błędów, próby wyrabiania samooceny
- ## kształtowanie potrzeby pomagania innym, współpracy z grupą: czerpania zadowolenia i radości z pomocy, z dobrze wykonanej pracy
- ## udział w ćwiczeniach autogennych, pomocnych dziecku w wyrażeniu swoich uczuć, nastrojów, ułatwiających nawiązywanie kontaktów międzyludzkich
- ## uczenie się sposobów radzenia sobie z rozładowywaniem negatywnych emocji
- ### uwrażliwienie na komunikaty niewerbalne przekazywane za pomocą mimiki, gestów, intonacji głosu, postawy ciała
- ### kształtowanie uczuć opiekuńczych do młodszych i słabszych
- ### kształtowanie życzliwego, otwartego stosunku do ludzi bez względu na ich wygląd zewnętrzny, kolor skóry, stan zdrowia (ludzie niepełnosprawni)
- ## zachęcanie dzieci do podejmowania prób samodzielnego rozwiązywania konfliktów
- ### **utrwalenie zasad warunkujących bezpieczeństwo dziecka:**
 - ### nie oddalanie się bez wiedzy i zgody opiekuna;
 - ### zachowanie ostrożności w mało znanym lub obcym środowisku społecznym;

- ### zachowanie ostrożności wobec osób obcych i nieznajomych (nie przyjmowanie prezentów);
- ### nie podchodzenie do zwierząt nieznanych (drażnienie, dokarmianie, głaskanie);
- ### powiadamianie o zabawkach i sprzętach uszkodzonych;
- ### respektowanie zakazu zabawy ogniem i urządzeniami elektrycznymi;
- ### wyrabianie nawyku bezpiecznego korzystania z nożyczek, łopatk, grabi;
- ### uświadamianie sobie niebezpieczeństw związanych z bawieniem się przedmiotami nieznanego pochodzenia (strzykawki, opakowania po lekach i detergentach, zardzewiałe przedmioty, itp.);
- ### zapoznanie się z podstawowymi zasadami bezpiecznego poruszania się po ulicy;
- ### zapoznanie się z niebezpieczeństwem grożącym im w wyniku spożywania niektórych grzybów, roślin czy innych produktów i płynów

2. Działania wspomagające rozwój intelektualny dziecka.

- ### penetracja przyrodnicza najbliższego otoczenia – poznawanie jego mieszkańców (rośliny, zwierzęta);
- ### kształtowanie aktywnego zainteresowania środowiskiem, w którym mieszkają dzieci (potrzeba szanowania zieleńców, drzew, opieka nad ptakami, nie zaśmiecanie alejek, pomoc rodziców w hodowaniu zieleni w ogródkach i na balkonach);
- ### rozbudzanie zainteresowań literaturą przyrodniczą;
- ### podejmowanie próby korzystania z atlasów przyrody, przewodników;
- ### zbieranie różnorodnych artykułów o tematyce przyrodniczej;
- ### wykonywanie albumów, zielników;
- ### poznawanie warunków życia ludzi, zwierząt i roślin w miarę zmieniających się pór roku;
- ### kształtowanie aktywnego, twórczego stosunku dziecka do otaczającego je świata poprzez aranżowanie sytuacji zachęcających do jego poznawania

Słońce

- ### zapoznanie dzieci ze znaczeniem ciepła i światła słonecznego dla życia na Ziemi.
- ## obserwacja wpływu światła słonecznego i ciepła na rozwój roślin (doświadczenie w kąciku przyrody);
- ## prowadzenie obserwacji nieba za pomocą lunety, lornetki, zadymionego szkła, bardzo ciemnych okularów;
- ## rozszerzenie wiedzy dzieci na temat miejsca Ziemi w kosmosie i znaczenie tego faktu dla życia na planecie;
- # poznawanie następstwa pór roku oraz dnia i nocy na Ziemi za pomocą doświadczenia;
- # wykonanie zegara słonecznego z podziałką dzielącą dzień na mniejsze odcinki czasu;

Powietrze

- ## zapoznanie dzieci z niektórymi przyczynami zanieczyszczenia powietrza (substancje pyliste i gazowe w okolicach dróg i ulic, nieprzewietrzona pomieszczenia);
- ## ustalenie z dziećmi prostych sposobów ograniczających zanieczyszczenie powietrza w pomieszczeniach:
- ## poznanie znaczenia zieleni jako filtra powietrza (obserwacja wyglądu liści w okolicy ulic;
 - # ustalenie z dziećmi przyczyn zanieczyszczenia atmosfery na Ziemi (dymy fabryczne, spaliny samochodowe, opryski chemiczne roślin, niektóre gazy pochodzące z urządzeń technicznych np. freon);

Zjawiska atmosferyczne

- ### obserwacja cech charakterystycznych dla niektórych zjawisk atmosferycznych, znaczenie tych zjawisk w przyrodzie:
 - deszcz: chmury deszczowe, odgłosy kropli deszczu, błoto, kałuże wody; nawilża glebę, pokarm dla roślin;

- śnieg: koloryt zimowego nieba, cisza spadających płatków, śniegowa pokrywa ziemi, zabezpiecza rośliny i nasiona przed mrozem;
- wiatr: szum gałęzi drzew, płynące chmury, świst powietrza, rozsiewa nasiona, zapyla kwiaty, suszy kałuże i błoto;
- ## prowadzenie kalendarza pogody – w miarę możliwości wyjaśnianie przyczyn powstawania zjawisk atmosferycznych – doświadczenia;
- # poznanie znaczenie negatywnego i pozytywnego wpływu zjawisk atmosferycznych na pogodę;

Woda

- ### zapoznanie dzieci za zbiornikami wody (rzeka, jezioro, morze)
 - źródło wody dla zwierząt;
 - źródło wody dla człowieka (picie, higiena, działalność gospodarcza);
 - źródło wody dla roślin lądowych (opady deszczu);
- ### poznawanie niektórych przyczyn zanieczyszczeń wody (mycie samochodów nad rzeką wylewanie trujących płynów do wody np. z proszkiem do prania) i niebezpieczeństwa płynącego z używania zanieczyszczonej wody dla zdrowia ludzi, zwierząt i roślin;
- ### kształtowanie postawy chroniącej wodę;
- ### ustalenie sposobu oszczędzania i ochrony wody:
 - staranne zakręcanie kranów;
 - oszczędne korzystanie z wody podczas kąpieli (prysznic);
 - założenie oszczędnych spłuczek;
 - nie zaśmiecanie zbiorników wodnych;
- ### wykonywanie doświadczeń z wodą (parowanie, zamarzanie, filtrowanie, roztwory);
- ## zapoznanie się z krążeniem wody w przyrodzie;
- ## zapoznanie się z przyczynami zanieczyszczenia wody i ich wpływem na zdrowie człowieka;
- # ochrona wody - używanie ekologicznych środków czystości;

Gleba

- ### poznanie warunków potrzebnych do wzrostu roślin;

- ### poznawanie składników gleby podczas doświadczeń w kąciku przyrody;
- ### szukanie odpowiedzi na pytanie: dlaczego nie można zanieczyszczać gleby?
- ### wyjaśnienie konieczności segregowania śmieci i ich powtórnego przerobu
 - recykling (ochrona gleby);
- ### gromadzenie w kąciku przyrody próbek różnych składników gleby, minerałów, muszli, itp.;
- ## utrwalenie wiedzy o znaczeniu gleby dla rozwoju życia na Ziemi
 - doświadczenia;
- # ustalenie przyczyn skażenia gleby i sposobu jej ochrony: obserwacja, wnioskowanie:
 - ograniczanie używania nawozów sztucznych do użyźniania gleby na rzecz naturalnych (obornik, kompost);
 - nie wylewanie do gleby odpadów chemicznych;
 - ochrona gleby przed erozją powietrzną i wodną;

Rośliny

- ### poznanie znaczenia roślin w życiu człowieka:
 - źródło pokarmu;
 - lekarstwo- zioła;
 - surowiec do produkcji tkanin;
 - producent tlenu;
- ### prowadzenie doświadczalnych hodowli wzbogacających wiedzę dzieci o życiu roślin – obserwacja, wnioskowanie:
 - hodowla ziaren fasoli na wodzie i w glebie;
 - hodowla cebuli bez dostępu promieni słonecznych i oświetlonej promieniami;
 - założenie zielonego ogródka w sali, jako źródła witamin;
- ### obserwacja życia roślin w ogrodzie przedszkolnym, wycieczki do parku, lasu, nad rzekę, na łąkę, itp.
- ### poznawanie różnorodności gatunkowej roślin (np. owoców i warzyw podczas jesiennych spacerów do ogródków działkowych);

- ### poznawanie wybranych warzyw i owoców po kształcie, kolorze, smaku, wielkości (używanie określeń: duży- mały, gruby- cienki, słodki- kwaśny, twardy- miękki);
- ### obserwacja zmian zachodzących w ogrodzie w zależności od pory roku:
 - wiosna: sianie, sadzenie;
 - lato: usuwanie chwastów, podlewanie;
 - jesień: zbieranie plonów, nasion, robienie suchych bukietów;
 - zima: odpoczywanie ziemi;
- ### opieka nad roślinami hodowanymi w kąciakach przyrody (poznawanie nazw roślin, ich wymagań co do ilości wody: kaktusy i rośliny wodne);
- ### kształtowanie osobistego, emocjonalnego stosunku dzieci do roślin przez nadawanie im imion własnych (np. związanych z wyglądem);
- ### gromadzenie w kąciaku przyrody różnych okazów przyrodniczych wzbogacających wiedzę dziecka oraz będących materiałem do dalszych prac, doświadczeń;
- ## prowadzenie hodowli roślin w ogródku przedszkolnym:
 - sianie, sadzenie kwiatów, podlewanie, pielenie, usuwanie szkodników za pomocą płynów przygotowywanych z tzw. roślin biodynamicznych;
- # założenie tzw. spirali ziołowej (poznanie i wykorzystanie tych roślin w kuchni);
- ## poznawanie znaczenie poszczególnych części roślin:
 - korzeń- utrzymanie rośliny w ziemi, karmienie jej;
 - łodyga- pień – utrzymanie pozycji, prowadzenie pokarmu;
 - liście - (płuca rośliny) oddychanie, cień;
 - kwiat- wabienie owadów – zapylanie;
 - owoc – ochrona nasiona;
- ## zapoznanie się z niektórymi sposobami rozsiewania się roślin (dmuchawce, rzepy, skrzydlaki);

Zwierzęta

- ### kształtowanie poczucia empatii wobec wszystkich istot żywych;
- ### zapoznanie się z wyglądem niektórych zwierząt żyjących dziko(jeż, wiewiórka, motyl, sroka, żaba, dżdżownica), ich sposobem odżywiania się,

znaczeniem w przyrodzie użyźnianie gleby, niszczenie szkodników, sieją las), zachowaniem w różnych porach roku;

zapoznanie się z mechanizmami zachowania niektórych zwierząt- wilka, niedźwiedzia, lisa (atakują gdy są głodne, z lęku o potomstwo, przy wściekliwości);

gromadzenie informacji o zwierzętach hodowlanych (krowa, owca, kura, kaczka, koń) i domowych (pies, kot), ich sposobem odżywiania się, znaczeniem w życiu człowieka;

kształtowanie potrzeby szanowania zwierząt, dbania o nie;

dokarmianie ptaków w okresie zimy (budowa karmników przez rodziców, ustawianie karmników przed blokami, w ogrodzie przedszkolnym) oraz pojenie w okresie letnim (poidło);

prowadzenie hodowli zwierząt w kąci przyrody: rybki, chomik, żółw;

Las

udział w wycieczkach do lasu w różnych porach roku;

obserwacja zmian zachodzących w wyglądzie szaty roślinnej lasu- poznawanie przyczyny takich zmian;

poznawanie różnorodności szaty roślinnej lasu (drzewa iglaste, liściaste, krzewy, pnącza, paprocie, mchy, runo leśne);

obserwacja zwierząt w ich naturalnym środowisku;

poznanie znaczenia lasu dla ludzi i zwierząt:

- źródło świeżego powietrza;
- niwelacja zanieczyszczeń;
- naturalne środowisko zwierząt dziko żyjących;
- źródło pokarmu dla ludzi grzyby, jagody, borówki);
- źródło pokarmu dla zwierząt (trawy, kora drzew, grzyby);
- miejsce odpoczynku dla ludzi;

kształtowanie aktywnej postawy wobec ochrony lasów przez zapoznanie się z niebezpieczeństwami grożącymi lasom:

- zaśmiecanie lasów;
- pożary lasu;
- ## nadmierne wycinanie drzew;

- ## zanieczyszczone powietrze;
- - # kłusownictwo;
 - # kwaśne deszcze;
- ### uczenie się kulturalnego zachowania się w lesie (przestrzegać ciszy, aby nie zakłócać życia zwierząt, nie zrywać niepotrzebnie roślin i gałązek, nie zaśmiecać lasu);
- ### wzbogacanie kącika przyrody o eksponaty leśne takie jak: ciekawe patyki, korzenie, kawałki znalezionej kory, żołędzie, szyszki, itp.;

3. Działania wspomagające rozwój aktywności twórczej i wrażliwości estetycznej dziecka.

- ### aktywny udział w urządzaniu sali, w komponowaniu dekoracji plastycznych przedszkola związanych z porami roku, dekorowanie placówki własnymi pracami plastycznymi (tworzenie atmosfery kształtującej potrzebę przebywania w estetycznym, funkcjonalnym otoczeniu);
- ### wdrażanie do zachowania schludnego wyglądu na co dzień, kształtowanie „smaku i gustu” estetycznego;
- ### określanie nastrojów panujących w przyrodzie w zależności od pogody, pory dnia, pory roku (wygląd ogólny pejzażu czy pojedynczych eksponatów w słoneczny dzień lub podczas deszczu, burzy bądź w śnieżny poranek);
- ### zdobywanie umiejętności poznawania otaczającego świata za pomocą zmysłów: wzroku, dotyku, węchu, smaku;
- ### rozwijanie wrażliwości estetycznej przez bezpośredni kontakt z przyrodą;
- ### aktywny udział w tworzeniu różnorodnych form teatralnych (ekspresja słowna, ruchowa, plastyczna, muzyczna);
- ### pogłębianie estetycznej wrażliwości nabytej w kontakcie z przyrodą przez słuchanie starannie dobranych utworów z literatury (proza, poezja), nastrojowych utworów muzycznych oraz oglądanie wartościowych dzieł sztuki malarskiej. Wypowiedzi dzieci na temat tej twórczości;

- ## zaznajamianie się z kulturą europejską- wybitne dzieła i ich twórcy;
- ### pogłębianie przeżyć estetycznych poprzez łączenie muzyki z twórczością plastyczną;
- ### kształtowanie wyobraźni twórczej przez ukazywanie odczuć i nastrojów za pomocą barwy;
- ### wykorzystanie w twórczości plastycznej elementów z otoczenia przyrodniczego:
 - sypanie ornamentów piaskiem na ziemi;
 - rysowanie patykami na piasku, ziemi;
 - układanie kompozycji dekoracyjnych, przestrzennych i płaskich z użyciem materiału: muszelek, suchych liści i kwiatów, owoców jarzębiny, piórek, pestek, żołędzi, kasztanów, szyszek;
 - budowanie w piaskownicy z użyciem materiału przyrodniczego, jak muszelki, patyki, kamyki;
 - lepienie ze śniegu, malowanie na śniegu;
- ### wykonywanie prac płaskich na różnorodnym materiale (papier, mokre płótno, gazeta, tektura, papier pakowy, papier ścierny, płyta szklana, gipsowa, deska, guma arabska, itp.);
- ### malowanie farbami plakatowymi, klejowymi, akwarelowymi na różnych formach papieru z zastosowaniem pędzla, waty, patyka, palca;
- ### malowanie abstrakcyjne – muzyka farbą malowana;
- ### wycinanie i wydzieranie z kolorowego papieru i barwnych pism;
- ### wykonywanie prac przestrzennych: gips, glina, masa solna, masa papierowa, plastelina, modelina;
- ### wykonywanie pieczętek z tworzywa przyrodniczego (ziemniaki, kalafior);
- ### wykorzystywanie surowców wtórnych, odpadów do działalności plastyczno- konstrukcyjnej;
- ### rozwijanie wrażliwości kolorystycznej przez klasyfikację barw:
 - barwy jasne i ciemne;
- ### rozwijanie wrażliwości muzycznej dzieci przez:
 - ### słuchanie głosów występujących w przyrodzie;

- ### odtwarzanie ich za pomocą różnych instrumentów muzycznych – gotowych i wykonanych przez dzieci – rozpoznawanie tych instrumentów;
- ### słuchanie utworów będących muzyczną ilustracją zjawisk i odgłosów przyrody;
- ### uczestniczenie w koncertach muzycznych organizowanych na terenie przedszkola, w Szkole Muzycznej;
- ### rozwijanie zainteresowania twórczością ludową (symetria, układy liniowe i koliste);
- ### poznanie tańców ludowych (w tym także stroje i charakterystyczne instrumenty).